

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБґРУНТУВАННЯ РИЗИКІВ ВІДТВОРЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЖИТТЯ РЕГІОНАЛЬНОГО СОЦІУМУ

Бойченко Е.Б.

Інститут економіко-правових досліджень Національної академії наук України

У статті доведено, що існування політичного ризику обумовлено змінами політичної обстановки, що впливає на форми життєдіяльності регіонального соціуму. Під економічним ризиком розуміється ймовірність виникнення негативних тенденцій та процесів, що обумовлені несприятливими змінами в економіці регіону, наслідками яких є погіршення якості, рівня та умов життя регіонального соціуму. Проявом соціального ризику є ймовірність настання випадкових, незалежних від індивіда подій, що порушують його умови життєдіяльності. Функціонування техногенної системи призводить до виникнення техногенних ризиків, існування яких підтверджує наявність причинно-наслідкового зв'язку між техногенним навантаженням на навколишнє природне середовище та відтворенням соціального життя регіонального соціуму.

Ключові слова: ризик, регіональний соціум, сила дії та напрям впливу ризику, політичний, економічний, соціальний та техногенний ризики.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві, яке характеризується високим ступенем невизначеності та виникненням різноманітних ризикованих ситуацій, знання про ризики, силу та напрям їх дії, можливі наслідки у відтворенні соціального життя регіонального соціуму дозволяють виявити чинники небезпеки його розвитку. Наслідками дії ризиків є поява або посилення негативних тенденцій у відтворенні регіонального соціуму. Отже, розробка механізму нейтралізації та попередження дії ризиків, побудованого на засаді науково-методичних засад оцінки ризиків та їх наслідків, дозволяє виявити найбільш впливові проблемні ситуації, які можуть виникнути у відтворенні соціального життя регіонального соціуму. Таким чином, виникає необхідність здійснення якісного та кількісного аналізу ризиків та отримання відповідної оцінки його дії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку науково-методичних засад теорії та практики визначення ризиків зробили вітчизняні вчені-економісти такі як В. Вітлінський [1], Е. Лібанова [2], Т. Бачкаї, Д. Мессіна [3], А. Старостіна [4], К. Тарасова [5], Шегда [6] та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість праць, у яких розглянуті різні аспекти проблематики ризику, слід зазначити відсутність досліджень, що стосуються комплексного аналізу ризику відтворення регіонального соціуму, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Мета статті. Головною метою цього дослідження є теоретичне обґрунтування ризиків відтворення соціального життя регіонального соціуму.

Виклад основного матеріалу. До основних складових, що впливають на виникнення ситуації невизначеності у відтворенні соціального життя регіонального соціуму можна віднести наступні: політичну, економічну, соціальну та техногенну. Очевидним є наявність причинно-наслідкового зв'язку між існуванням та взаємодією цих ризиків, оскільки кожен із наведених ризиків тісно пов'язаний з явищами та процесами, що відбуваються у життєдіяльності регіонального соціуму.

Існування політичного ризику обумовлено змінами політичної обстановки, що впливає на територіальну, економічну, соціальну, культурну та інформаційну форми життєдіяльності регіонального соціуму. Усунути або повністю контролювати політичний ризик не можливо, отже, врахування його дії на прогнозування основних параметрів життя регіонального соціуму є обов'язковим завданням.

Одними із основних джерел політичного ризику є нестабільність у сучасному суспільстві. До загальних причин політичної нестабільності, які впливають на відтворення основних складових соціального життя регіонального соціуму, можна віднести наступні явища: недосконалість існуючої нормативно-правової бази; випадкові події (наприклад, військові дії та цивільні заворушення на території країни); корупційний характер відносин, у тому числі в економічній та соціальній сферах; неідеальність судової системи; несприятлива зміна податкового законодавства; введення ембарго через невиконання урядом прийнятих зобов'язань; трансформація форм і відносин власності; страйки; відчуження майна і грошових коштів з політичних мотивів; існування або виникнення конфліктів на території регіону тощо.

Оцінка ризиків полягає у встановленні ймовірності настання несприятливих явищ та процесів, а також визначення розміру можливих витрат або зміни стану об'єкту дослідження у разі їх виникнення, при відтворенні соціального життя регіонального соціуму. Встановлено, що оцінка ризику є багатовимірною величиною, що характеризує можливі відхилення від цілей, бажаного (очікуваного) результату, можливу невдачу (збитки) з урахуванням впливу контрольованих (керованих) і неконтрольованих (некерованих) чинників, прямих і зворотних зв'язків [1, с. 38]. Слід зазначити, що при встановленні величини втрат заподіяних політичним ризиком виникають значні труднощі, що обумовлено складністю та суб'єктивністю оцінки політичного ризику.

Важливим, з точки зору отримання адекватної кількісної оцінки політичного ризику є те, що при існуванні безлічі методів, не має можливості отримати чисельне його значення з високим ступенем достовірності. Кількісна оцінка ризику є багатовимірною величиною (вектором, тобто напрямом впливу), компоненти якої відбивають різні грані ризику й формуються залежно від мети дослідження, взятої системи гіпотез, суб'єктивного чинника, який характеризує ставлення суб'єкта ризику (управлінської команди) до невизначеності та ризику, тощо [1, с. 39].

Доведено, що наслідками політичного ризику може бути порушення системи суспільних відносин, що матеріалізуються в різного роду інститутах, принципах, правилах і забезпечують цілісність тієї чи іншої соціальної системи [7]. Наслідки впливу політичного ризику виявляються у негативних змінах, які відбуваються:

- у економічному житті регіонального соціуму – в умовах здійснення господарської діяльності, що створює несприятливе підприємницьке середовище, яке впливає на можливості та кінцеві результати діяльності суб'єктів ринкових відносин та сприяє погіршенню інвестиційного клімату у регіонах, змінах у системі оподаткування та розміру мита, заборони руху капіталу тощо;

- у соціальному житті регіонального соціуму – розшарування соціуму, яке є результатом зменшення рівня доходів населення та зростання бідності у разі настання економічної кризи, що виникла з політичних мотивів. Існуюча політика розподілу доходів регіонального соціуму, яка є ключовим чинником визначення рівня його життя, сприяє поглибленню ступеню економічної нерівності, що призводить до загострення економічних та соціальних протиріч;

- у політичному житті регіонального соціуму – у виникненні загальнодержавних або регіональних конфліктів, до яких слід віднести страйки, національні, міжетнічні та мовні конфлікти; територіальні конфлікти, які виявляються у посиленні соціальної напруженості у соціумі; та виникненні протиріч між різними політичними силами та партіями тощо;

- у культурному житті регіонального соціуму – відбуваються зміни економічної свідомості у поведінці індивіда, трансформація існуючої системи цінностей, стилю ведення бізнесу, корпоративної культури, трансформація сфери дозвілля та інше. Негативний вплив на відтворення регіонального соціуму цих явищ можна охарактеризувати рядом наступних подій, таких як криміналізація соціуму, погіршення стану суспільного здоров'я за рахунок поширення так званих «соціальних хвороб» або «хвороб поведінки», особливо це стосується молоді, руйнування суспільних цінностей тощо. Зміна життєвих орієнтирів, які виникають в умовах кризових ситуацій у суспільстві, змінює спосіб життєдіяльності індивіда,

- у інформаційному житті регіонального соціуму вплив виявляється у формуванні відповідної суспільної думки у залежності від пріоритетів зовнішньої та внутрішньої політики діючої влади; у маніпуляціях світогляду соціуму, історичними фактами, ментальності соціуму; пропаганді, що спрямована на підтримку дій органів влади, громадської позиції, для формування громадської думки та впливу на неї тощо.

Нейтралізація політичного ризику полягає у розробці та прийнятті обґрунтованого, ефективного рішення щодо його запобігання та зменшення негативного впливу на відтворення регіонального соціуму.

Під економічним ризиком відтворення соціального життя регіонального соціуму слід розуміти ймовірність виникнення негативних тенденцій та процесів (ймовірність реалізації ризику), які обумовлені несприятливими змінами в економіці регіону, наслідками яких є погіршення якості, рівня та умов життя регіонального соціуму. Важливо зазначити, що якість життя регіонального соціуму визначається як ступінь задоволеності матеріальних, культурних і духовних потреб індивіда. Рівень життя населення (добробуту), у сучасній науці визначається як обсяг споживання благ і послуг, сукупність умов і показників, які характеризують ступінь задоволення основних потреб, необхідних для відтворення регіонального соціуму.

Якщо нагадати, що економічна форма життєдіяльності регіонального соціуму виконує функцію базису, тобто матеріального фундаменту розвитку

регіону, то стає зрозумілим, що саме вона створює матеріальні умови існування соціуму. Таким чином, виникнення, наявність та посилення впливу економічного ризику, перш за все, спрямовано на порушення цього «фундаменту». Наслідки економічного ризику виявляються не тільки у вигляді грошових збитків (прямий вплив), а також у збитках, які не мають грошового виразу, але збиток від яких може бути оцінений в грошовій формі (непрямий вплив).

До основних причин невизначеності, яку доцільно розглядати як джерело виникнення економічного ризику можна віднести наступні процеси: зміни у нормативно-правових актах, що регулюють фінансово-господарську діяльність; зміни умов здійснення зовнішньоекономічної діяльності; зміни у функціонуванні політичної системи; зміни в умовах конкуренції; обмеженість, недостатність різних видів ресурсів; неповна, недостатня інформація, яка необхідна для прийняття управлінського рішення; непередбачувані дії органів державного управління та місцевого самоврядування; порушення договірних зобов'язань суб'єктами господарювання; науково-технічний прогрес; злочинність у фінансово-господарській діяльності (корупція, тіньова економіка, контрабанда тощо); військові дії; стихійні лиха та інше.

Дію та напрям впливу економічного ризику у відтворенні соціального життя регіонального соціуму можливо прослідити у змінах, які відбуваються у життєдіяльності регіонального соціуму. Ступінь задоволення різноманітних потреб регіонального соціуму відображає така соціально-економічна категорія як «рівень життя». Науковцями обґрунтовано, що життєвий рівень регіонального соціуму залежить, по-перше, від способу виробництва, відносин власності, продуктивності праці, розвитку матеріально-технічної бази суспільства, сфери послуг тощо. Та по-друге, від способу життєдіяльності людини, її потреб у матеріальних та соціальних благах, можливості їх задоволення, що забезпечують всебічний розвиток регіонального соціуму.

У сучасній науці існує значна кількість методів оцінки економічних ризиків. Так оцінку ризику можна здійснити на засаді абсолютних величин, якщо збитки піддаються такому виміру (методи дисперсії, середньоквадратичного відхилення), відносних величин (ймовірність виникнення збитків, коефіцієнт варіації, коефіцієнт ризику) та інтервальних величин (розмах варіації, гранична похибка, граничні інтервали ефективності) тощо.

Наслідки впливу економічних ризиків на відтворення регіонального соціуму виявляються у наступному:

- у економічному житті регіонального соціуму – падіння ВВП, що призводить до скорочення державних витрат на освіту, охорону здоров'я та культуру; поглиблення інфляційних процесів, що впливає на підвищення рівня цін на товари та послуги, знецінення грошових накопичень населення, зниження його купівельної спроможності та соціального розшарування суспільства; погіршення підприємницького клімату, тобто умов для ведення бізнесу, що призводить до росту безробіття, скорочення зайнятих економічною діяльністю, погіршення умов праці, банкрутства та ліквідації підприємств тощо;

- у соціальному житті – це, перш за все, скорочення витрат на соціальне забезпечення регіонального соціуму. А саме, зменшення обсягів матеріального забезпечення по інвалідності, старості, за вагітністю і пологами, у разі втрати годувальника, тимчасової непрацездатності, необхідності догляду

за малолітньою дитиною, або дитиною-інвалідом, або за інвалідом, престарілим членом сім'ї, нещасного випадку на виробництві, професійного захворювання, смерті та інше. Нemoжливiсть фiнансування соціальних послуг у повному обсязі призводить до збільшення соціальної нерівності та збідненню соціально незахищених верств регіонального соціуму;

- у політичному житті регіонального соціуму – порушується стійкий стан регіонального соціуму, що дозволяє ефективно функціонувати та розвиватися в умовах зовнішніх і внутрішніх впливів; порушується здатність політичної системи контролювати процес суспільних змін; виникає розбалансованість між політичними цілями розвитку та соціально-економічним потенціалом території тощо;

- у культурному житті регіонального соціуму – скорочення обсягів фінансування призводить до порушення функціонування установ цієї сфери. Перш за все, це виявляється у скороченні обсягів комплектування бібліотечних фондів, придбання обладнання та інвентарю для цих закладів, проведення ремонтно-будівельних робіт, безкоштовних послуг населенню тощо. В інших випадках, це призводить до закриття цих установ, а саме, бібліотек, спортивних секцій, шкіл та гуртків творчості та мистецтва та інших закладів культури. У свою чергу, це проявляється у обмеженні значних верств населення у духовному розвитку, особливо це стосується молоді та її обмежень в послугах безкоштовної позашкільної освіти;

- у інформаційному житті регіонального соціуму – скорочення обсягів фінансування, які засновані органами державної влади, та видання яких здійснюється за рахунок державного (місцевого) бюджету, призводить до скорочення цих установ або до їх роздержавлення.

Під соціальним ризиком відтворення соціального життя регіонального соціуму слід розуміти ймовірність настання випадкових, незалежних від індивіда подій, що порушують його умови життєдіяльності. Існування соціальних ризиків у соціумі обумовлено ймовірностями виникнення загроз порушення звичайних умов життєдіяльності регіонального соціуму, тобто відхилення від «соціальної норми» будь-якого параметру або параметрів, що характеризують ці умови. Природа соціального ризику полягає у порушенні матеріального забезпечення, а саме, неможливості отримання середньомісячного сукупного доходу на рівні прожиткового мінімуму. Отже, все різноманіття соціальних ризиків сконцентровано у домінуючому ризику, який полягає у втраті трудового доходу та невідповідності рівня життя соціальним стандартам.

Таким чином, сутність соціального ризику виявляється через загрозу, яка виникає і проявляє себе у змінах, що відбуваються у складових соціального життя регіонального соціуму та має негативні соціальні наслідки, які впливають на умови життєдіяльності та процеси, які знаходять своє відображення у тенденціях розвитку регіонального соціуму у майбутньому.

Чинниками виникнення соціального ризику можуть бути: по-перше, втрата доходу індивідом, що відбувається у разі безробіття, повна або часткова втрата працездатності індивідом, втрата годувальника. По-друге, невідповідність отриманих доходів соціальним стандартам, яка виникає у разі отримання доходу нижче прожиткового мінімуму, зменшення доходу у зв'язку з народженням дитини, отриманням інвалідності членом домогосподарства тощо. Виникнення соціальних ризиків у життєдіяльності регіонального соціуму є підставою для набуття індивідом права на соціальне забезпечення.

Одним із способів оцінки сили дії та напрямку впливу соціального ризику є встановлення його числового значення на засаді статистичної інформації та тієї, яка отримана за результатами спостережень соціальних процесів та явищ. Доцільним, у даному дослідженні, є використання інтегральної оцінки соціальних ризиків у регіонах запропонованої Л. Шамілевої. Методика розрахунку соціального ризику базується на засаді використання середньої арифметичної, яка складається із нормованих відповідних показників соціального ризику [8].

Наслідками впливу соціальних ризиків на відтворення регіонального соціуму є наступні події:

- у економічному житті регіонального соціуму цей вплив виявляється у порушенні структури зайнятості населення, наслідками якої є втрата робочого місця, неповна та неефективна зайнятість, погіршення умов праці, заборгованості з виплати заробітної плати, низький рівень продуктивності праці тощо, що призводить до здефлекування робочої сили, і як наслідок зменшення рівня доходу, який іноді не досягає прожиткового мінімуму, та матеріального забезпечення індивіда;

- у соціальному житті наслідки ризику виявляються у соціальній диференціації, дезінтеграції та розшаруванні соціуму, у збільшенні питомої ваги частки найбідніших домогосподарств, а також у збільшенні різниці між доходами найбідніших та найбагатших домогосподарств, зменшенні рівня та погіршенні якості життя соціуму, заборгованості з соціальних виплат, поширенні таких явищ як бідність, проблеми які постають перед значними верствами населення: злочинність, корупція, безпритульність, низький рівень медичного обслуговування та обмеження доступу до нього, що впливає на стан суспільного здоров'я соціуму, збільшення обсягів неконтрольованої міграції тощо;

- у політичному житті регіонального соціуму наявність соціальних ризиків є підставою для набуття індивідом права на соціальний захист, який є складовою державної соціальної політики. Головна мета цієї політики виявляється у створенні системи практичних заходів, виробленні та реалізації рішень, спрямованих, перш за все, на подолання соціальних ризиків та забезпечення соціальної справедливості.

Функціонування техногенної системи, основу якої складає сукупність взаємопов'язаних техніко-технологічних та соціальних об'єктів, створених людиною в циклі виробничо-господарської діяльності, під впливом науково-технічного прогресу, забезпечує зростання темпів інтенсифікації виробничо-господарської діяльності та соціальних змін у суспільстві. Розвиток техногенної системи відповідної території суперечливий за своєю суттю. З одного боку, важливими умовами розвитку території є НТП, у результаті якого виникли нові форми і методи організації виробництва, впроваджено принципово нову техніку у процес виробництва, автоматизовано виробництво, з'явилися нові будівельні матеріали тощо. Позитивна дія цього розвитку проявляється у створенні сприятливих умов для забезпечення різноманітних потреб регіонального соціуму, що стрімко збільшуються. Задоволення їх спонукає виробника створювати нові робочі місця, товари та послуги, які забезпечують стабільне зростання заробітної плати працівників, більш комфортні умови існування і, як результат, покращення якості життя населення.

З іншого боку, антиподом цього розвитку є такі техніко-технологічні особливості виробництва, які супроводжуються глобальним забрудненням навко-

Таблиця 1

Матриця відповідності ступеню впливу ризику до значимості їх наслідків

Ризик	Сила дії та напрям впливу ризику			
	Слабкий	Помірний	Великий	Максимальний
Політичний	↑	↑↑	↑↑↑	↑↑↑↑
Економічний	↑	↑↑	↑↑↑	↑↑↑↑
Соціальний	↑	↑↑	↑↑↑	↑↑↑↑
Техногенний	↑	↑↑	↑↑↑	↑↑↑↑
Значимість наслідків	Незначні	Допустимі	Значні	Екстремальні

↑ – зростання тренду

Таблиця 2

Матриця ризик – аналізу сили дії та напрямку впливу ризиків на основні складові відтворення соціального життя регіонального соціуму

Показник	Сила дії та напрям впливу політичного ризику			
	Максимальна	Велика	Помірна	Слабка
Демографічні:				
Чисельність населення, загальна:				
У тому числі за віком:				
молодшим за працездатний	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
працездатним	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
старшим за працездатний	↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Чисельність сільського населення	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Чисельність міського населення	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Чисельність народжених	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Смертність загальна, немовлят та дітей до 5 років	↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Міграційні втрати населення	↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Середня очікувана тривалість життя при народженні	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Суспільне здоров'я соціуму:				
Загальне, професійні захворюваності	↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Виробничий травматизм	↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Інвалідність	↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Ринку праці:				
Чисельність економічно активного населення у віці 15-70 років	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Чисельність економічно неактивного населення у віці 15-70 років	↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Чисельність зайнятих	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Чисельність безробітних	↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Чисельність найманих працівників	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Неповна та тіньова зайнятість	↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Попит на робочу силу	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Пропозиція робочої сили	↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Освітнього рівня:				
Охоплення населення освітою	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Якість освіти	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Підвищення кваліфікації	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Матеріального забезпечення:				
Якість та рівень життя населення	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
ВРП на душу населення	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Частка витрат бюджету на розвиток соціальної сфери	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Доходи населення	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Витрати населення	↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Витрати індивіда на підтримання здоров'я, освіту, відпочинок	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Споживання населення	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Заощадження населення	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Реальна заробітна плата	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Сума заборгованості з виплати заробітної плати	↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Частка середньомісячної заробітної плати у прожитковому мінімумі	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Реальні соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Рівень бідності	↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Умови життєдіяльності:				
Відповідність стану житлових умов до діючих санітарних норм	↓↓↓↓	↓↓↓	↓↓	↓
Рівень злочинності	↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Рівень самогубств	↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑
Соціальне розшарування населення	↑↑↑↑	↑↑↑	↑↑	↑

↑ – зростання тренду

↓ – спадання тренду

лишнього природного середовища відходами технологічних процесів; накопиченням значної кількості комунальних та побутових відходів; викидами в атмосферу вихлопних газів від двигунів внутрішнього згоряння автомобільного транспорту; надмірним застосуванням мінеральних добрив і засобів захисту рослин у сільському господарстві та ін. Отже, внаслідок життєдіяльності соціуму настає така зміна якості навколишнього природного середовища, яка веде до підриву природних умов існування людини. Наслідками цих змін у майбутньому може бути руйнування здатності біосфери до відтворення свого нормального стану. Отже, функціонування техногенної системи призводить до виникнення техногенних ризиків, існування яких підтверджує наявність причинно-наслідкового зв'язку між техногенним навантаженням на навколишнє природне середовище та відтворенням соціального життя регіонального соціуму.

У сучасній науці сформувалися наступні методи оцінки техногенних ризиків. По-перше, це визначення економічних збитків, які виявляються втратою матеріальних цінностей, по-друге, це екологічні збитки, які є негативними наслідками впливу на навколишнє середовище та, по-третє, це соціальні збитки, які визначаються людськими збитками, а саме, це втрати, які спричиненні аваріями, що призвели до втрати тимчасової працездатності, отримання інвалідності, смертельними випадками, професійними захворюваннями тощо.

Наслідками впливу техногенних ризиків на відтворення регіонального соціуму є наступні події:

- у економічному житті регіонального соціуму цей вплив може виявлятися у порушенні матеріального становища індивіда; руйнуванні інфраструктури регіону; у матеріальних збитках у разі втрати працездатності через отримання виробничих травм, професійних захворювань, які викликані шкідливими умовами праці, інвалідністю та смертельними випадками, які пов'язані з виробництвом тощо;

- у соціальному житті регіонального соціуму вплив ризику полягає у перевищенні граничнодопустимі концентрації шкідливих речовин, наслідками яких є зростання захворюваності, смертності, у тому числі немовлят та дітей до 1 року; зниження очікуваної тривалості життя при народженні тощо.

З метою визначення наслідків ризику доцільно використовувати наведену шкалу інтегральної оцінки впливу ризику, яка представлена наступною градацією: незначні, допустимі, значні та екстремальні наслідки. Матриця відповідності сили дії та напряму впливу ризиків до значимості їх наслідків на відтворення соціального життя регіонального соціуму представлена у таблиці 1.

Визначення впливу ризиків на основні показники соціального життя регіонального соціуму представлено у таблиці 2.

Висновки і пропозиції. За результатами дослідження можна стверджувати, що головною метою визначення ризику є обґрунтування можливих його видів, які здійснюють негативний вплив на відтворення соціального життя регіонального соціуму, виділення чинників, які впливають на силу дії та напрямку ризику.

Доведено, що на відтворення соціального життя регіонального соціуму впливають наступні види ризиків, до яких віднесені політичний, економічний, соціальний та техногенний. Виникнення цих ризиків обумовлено змінами, що відбуваються у суспільстві. Обґрунтування наслідків дії цих ризиків для кожної складової соціального життя регіонального соціуму дозволяє визначити можливі шляхи їх нейтралізації.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методичного інструментарію оцінки ризиків, який дозволяє враховувати існування різноманітних комбінацій ризиків, а також можливе виникнення синергетичного ефекту на засаді їх взаємодії, що обумовлює виникнення безліч ризик-ситуацій.

Список літератури:

1. Вітлінський В. В. Моделювання економіки: [навч. посібник] / В. В. Вітлінський. – К.: КНЕУ, 2003. – 408 с.
2. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків: колективна науково-аналітична монографія / [за ред. Е. М. Лібанової]. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, Держкомстат України, 2010. – 496 с.
3. Бачкай Т. Хозяйственный риск и методы его измерения / [Т. Бачкай, Д. Месена и др.]. – М.: Экономика, 1979. – 184 с.
4. Старостіна А. О. Управління ризиками в економіці: сучасний стан та інтегральний підхід / А. О. Старостіна, В. А. Кравченко // Проблеми системного підходу в економіці [Електронне наукове фахове видання]. – 2009. – № 2. [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу : http://nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_2/Kravchenko_209.htm.
5. Тарасова К. І. Методологічні засади кількісної оцінки ризиків / К. І. Тарасова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія» серія «Економіка». – 2013. – Випуск 23. – С. 367-372. [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу : <http://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/73.pdf>
6. Шегда А. В. Ризики в підприємстві: оцінювання та управління : [навчальний посібник] / А. В. Шегда, М. В. Голованенко. – К.: Знання, 2008. – 271 с.
7. Кіндратець О. Ризики українського суспільства / О. Кіндратець // Віче № 17. – 2009. [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу : <http://www.viche.info/journal/1623/>
8. Шамілева Л. Л. Інтегральна оцінка соціальних ризиків у регіонах України / Л. Л. Шамілева // Демографія та соціальна економіка. – 2008. – № 1. – С. 166-176.

Бойченко Э.Б.

Институт экономико-правовых исследований Национальной академии наук Украины

ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ РИСКОВ ВОСПРОИЗВОДСТВА СОЦИАЛЬНОЙ ЖИЗНИ РЕГИОНАЛЬНОГО СОЦИУМА**Аннотация**

В статье доказано, что существование политического риска обусловлено изменениями политической обстановки, влияющей на формы жизнедеятельности регионального социума. Под экономическим риском понимается вероятность возникновения негативных тенденций и процессов, которые обусловлены неблагоприятными изменениями в экономике региона, последствиями которых является ухудшение качества, уровня и условий жизни регионального социума. Проявлением социального риска является вероятность наступления случайных, независимых от индивида событий, нарушающих его условия жизнедеятельности. Функционирование техногенной системы приводит к возникновению техногенных рисков, существование которых подтверждает наличие причинно-следственной связи между техногенной нагрузкой на окружающую среду и воспроизведением социальной жизни регионального социума.

Ключевые слова: риск, региональный социум, сила и направление воздействия риска, политический, экономический, социальный и техногенный риски.

Boychenko E.B.

Institute for Economic and Legal Research of National Academy of Sciences of Ukraine

THEORETICAL SUBSTANTIATION RISKS PLAYING SOCIAL LIFE OF REGIONAL SOCIETY**Summary**

We prove the existence of political risk due to changes in the political situation that affects the life forms of regional society. Under the economic risk refers to the probability of negative tendencies and processes that take due to adverse changes in the economy region, result in the deterioration of the quality, level and conditions of regional society. A manifestation of social risk is the probability of random, independent of individual events that violate its conditions of life. The functioning of technological systems leads to man-made risks, which confirms the existence of a causal link between the human impacts on the environment and reproduction of social life regional society.

Keywords: risk, regional society, strength and direction of impact risk, political, economic, social and man-made risks.

УДК 658:005.332.4

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ НА ЗАСАДАХ ОПТИМІЗАЦІЇ ЇХ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОНОВЛЕННЯ**Добрянська М.В.**

Національний університет «Львівська політехніка»

У статті запропонований адаптивний метод експоненціального згладжування, який дозволяє оцінювати зміну впливу фактору часу на динаміку показників, за якими визначається інвестиційна оптимальність технологічного оновлення, як умови забезпечення конкурентоспроможності підприємств Західного регіону, із урахуванням можливостей їх євроінтеграції. На основі емпіричних даних аргументовано, що метод експоненціального згладжування забезпечує точніше прогнозування показників конкурентоспроможності підприємств Західного регіону в умовах застосування квадратичного рівняння у порівнянні із лінійним. Доведено, що використання лінійного рівняння супроводжується зменшенням точності прогнозу в міру збільшення горизонту прогнозування. У результаті проведеного дослідження здійснено аргументацію, що для забезпечення точності прогнозу параметри рівняння повинні коригуватись з врахуванням сучасних умов конкурентного середовища, що складаються на світовому ринку. Застосування запропонованого методу дає можливість керівникам підприємств приймати аргументовані управлінські рішення, забезпечуючи можливість вітчизняних підприємств Західного регіону вийти на новий рівень розвитку.

Ключові слова: конкурентоспроможність, прогнозування, технологічне оновлення, підприємство, експоненціальне згладжування, часовий тренд, інвестиційне забезпечення.

Постановка проблеми. Вітчизняні підприємства Західного регіону мають достатньо низькі показники конкурентоспроможності, що ставить під загрозу процес євроінтеграції. Конкурентоспроможність є основою складовою розвитку економіки і відправним пунктом створення стратегій та

планів економічного розвитку [4, с. 19]. Тому, підприємствам необхідно постійно здійснювати пошук нових форм і методів здійснення конкурентної боротьби, реалізація яких не можлива без проведення технологічного оновлення. Технологічне оновлення підприємства є технічно складним завданням,